

גמ' ב"ק [ד] - אבות מלאכות

רב דניאל שטיין

א. גמ' שבת (סז:) - כלל גדול אמרו בשבת כל השוכה עיקר שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת. היודע עיקר שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת. היודע שהוא שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה. העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת.

ב. גמ' שבת (ע.) - מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, אמר רב ספרא כאן מידיעת שבת הוא פורש, וכאן מידיעת מלאכה הוא פורש. אמר ליה רב נחמן כלום פריש משבת אלא משום מלאכות, וכלום פריש ממלאכות אלא משום שבת, אלא אמר רב נחמן קרבן דחייב רחמנא אמאי אשגגה, התם חדא שגגה, הכא טובא שגגות הויין. חייב על כל מלאכה ומלאכה. חילוק מלאכות מנלן, אמר שמואל אמר קרא מחלליה מות יומת, התורה רבתה מיתות הרבה על חילול אחד וכו' ותיפוק ליה חילוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לרבי נתן, דתניא, רבי נתן אומר לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת וכו' הבערה בכלל היתה, ולמה יצאת להקיש אליה, ולומר לך מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה וכו', ותיפוק ליה לחלוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לרבי יוסי, דתניא, רבי יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמים שחייבים אחת על כולן, ופעמים שחייבין על כל אחת ואחת. [מי' הריטב"א (שם) - וא"ת למה לי קרא דהא כיון דמלאכות משונות וחלוקות זו מזו הוה לן האוכל חלב ודם בעלם אחד שהוא חייב שתיים, י"ל דאדרבה כיון דשם מלאכה אחת הן ואיסור כולם משום לא כל מלאכה הוה ליה כאוכל חלב וחלב בהעלם אחד שאינו חייב אלא אחת].

ג. גמ' מכות (כא:) - אמר רבא יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב.

ד. תוס' שבת (צו:) ד"ה ולרבי אליעזר - אית דגרסי הך דהוות במשכן חשיבא קרי לה אב והך דלא הוות במשכן חשיבא קרי לה תולדה ולפי זה יש מלאכות דהוו במשכן כגון מנכש ומשקה זרעים דלא חשיבי ולא הוו אבות וכן אי גרסינן דהוות במשכן וחשיבא קרי לה אב אבל אי גרסי' הך דהוות במשכן חשיבא וקרי לה אב הך דלא הוות במשכן לא חשיבא וקרי לה תולדה לפי זה התולדות לא היו במשכן.

ה. גמ' שבת (מט:) - הדור יתבי וקמביעיא להו הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי, אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן. אמר להו רבי יונתן ברבי אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת. [מי' הריטב"א (שם) - ושאלו בתוספות אליבא דר"ש בר' יוסי בן לקוניא מהיכן יודעים מה הן המלאכות שהן אבות או שהן תולדות, דבשלמא לת"ק כל מלאכה דהויה במשכן הויה אב ואידך תולדה כדאיתא לקמן בפרק הזורק (צ"ו ב'), וי"ל דמסברא ידעינן להו, והנכון יותר כמו שפירש ר"י ז"ל דאפי' לר"ש בר' יוסי מודה הוא דילפינן ממשכן לענין אבות ותולדות, דהא בהדיא אמרינן בכמה מקומות שכן היתה עבודת משכן ולא אתו כולהו דלא כר"ש בר' יוסי, ולא הוצרך ללמוד ממלאכה ומלאכת הכתובים שבתורה אלא לפי שיש בל"ט מלאכות שמנו חכמים מלאכות הדומות זו לזו שהיה נראה למנותם אחת כגון זורה ובורר ומרקד, ומנו אותם חכמים שלש ואילו נמנו אחת לא היו ל"ט, לכך הוצרכנו לומר שכנגד ל"ט מלאכות הכתובות בתורה הם, ואינם ל"ט אם לא תמנה לאלו בשלש].

ו. רמב"ם (פ"ז שבת ה"ב-ה') - כל אלו המלאכות וכל שהוא מענינם הם הנקראין אבות מלאכות, כיצד הוא ענינן, אחד החורש או החפור או העושה חריץ הרי זה אב מלאכה, שכל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע וענין אחד הוא. וכן אחד הזורע זרעים או הנוטע אילנות או המבריך אילנות או המרכיב או הזומר, כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד הוא, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוין וכו'. התולדה היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות. [מגיד משנה (שם) - ודע שכוונת רבינו היא שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל הרי זו אב כמותה אבל מלאכה הדומה לה במקצת זו היא הנקראת תולדה]. [כס"מ (שם) - כתב הרמ"ך תימה הוא אם כל אלו אבות אמאי חשיב ארבעים חסר אחת ה"ל לחשוב יותר מחמשים ועוד דאמרינן מלאכה דהוה במשכן חשיבא קרי לה אב דלא הוה במשכן קרי לה תולדה וכו' עכ"ל].

ז. ס' קונטרסי שיעורים (שיעור ג' אות ד') - ונראה לבאר פלוגת רמב"ם ורמ"ך דתלוי בספיקתינו וכו' דרמב"ם סובר דהא דאמרינן הך דהוה במשכן קרי לה אב אין זה אלא סימן בעלמא וכו' ושם אב מלאכה תלוי רק בעיקר גוף המלאכה ותועלת תוצאת המלאכה וכו' ולא קשה לרמב"ם קושיית רמ"ך דה"ל לחשוב יותר מחמשים דאין אלו אבות נפרדות אלא ממש אב אחד שאין האב "חורש" או "חופר" או "עשיין חריץ" וכו' ולא איכפת לי איך נעשית החפירה, וכן אין האב "זורע" או "נוטע" וכו' אלא לצמח דבר זהו האב וכו' כיון שהם שוים בתכלית ותוצאת המלאכה זהו אותו אב ממש, ומה שהקשה הרמ"ך איך קרי אב לכל המלאכות האלו שלא היו במשכן, מפרש הרמב"ם לשיטתו דהוה במשכן אין זה אלא סימן בעלמא דמלאכה כזו היא עיקר עיקר מלאכה וכו' אבל הרמ"ך סובר דהא דאמרינן הך דהוה במשכן חשיבא קרי לה אב הכונה שזו היא סיבה וטעם לקרותה אב, וממילא מוכרח שכל מלאכה שלא היתה במשכן אינה אלא תולדה.

ח. גמ' יבמות (צב.) - תניא כוותיה דר' יוחנן הורוה ב"ד להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חייבת בקרבן על כל ביאה וביאה, דברי ר' אלעזר, וחכ"א קרבן אחד על הכל; ומודים חכמים לר' אלעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם, שחייבת בקרבן על כל אחד ואחד, הואיל וגופין מוחלקין.

ט. גמ' שבת (סח:) - מיתיבי, כלל גדול אמרו בשבת כל השוכה עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא אחת, כיצד, תינוק שנשבה לבין הנכרים, וגר שנתגייר בין הנכרים ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת. וחייב על הדם אחת ועל החלב אחת ועל עבודה זרה אחת.

י. גמ' שבת (קלח.) - משמר משום מאי מתרין ביה, רבה אמר משום בורר ר' זירא אומר משום מרקד. [תוס' רי"ד (שם) - משום מאי מתרין ביה, פי' כיון דהבערה לחלק יצאת כאילו כתיב לאו אכל מלאכה ומלאכה דמי, והווי להו כמו לאווין דחלב ודם שהן חלוקין זה מזה וצריך להתרות על החלב ועל הדם משום דם וכן על כל מלאכה ומלאכה].